

El filòleg Stefano Maria Cingolani fa que Bernat Metge sigui un escriptor més elegant i culte que no pensàvem. La seva edició crítica de 'Lo somni', publicada per Barcino, presenta un autor més llatinitzant que oral, i d'un nivell estilístic més alt. A més no creu que el text sigui un pamflet autojustificatiu, com s'ha dit fins ara, sinó una obra bàsicament literària.

Bernat Metge és millor escriptor que no pensàvem

Un filòleg italià ha descobert que Bernat Metge (Barcelona, 1340/46-1413) era millor escriptor que no pensàvem. Stefano Maria Cingolani (Roma, 1956), estudiós de la literatura medieval catalana, premi Joan Fuster amb l'assaig *Joan Roís de Corella: la importància de dir-se honest* (3i4, 1998), ha preparat una nova edició crítica de la gran obra en prosa de Metge, *Lo somni*, a partir d'un manuscrit diferent al que tradicionalment s'utilitzava.

El catalanòfil italià ha triat com a text base el conservat a l'Ateneu Barcelonès, manuscrit que els anteriors editors, com Miquel i Planas, Casacuberta i Riquer, havien descartat perquè és incomplet.

"L'he triat –ens diu Stefano Maria Cingolani– perquè el considero més proper a l'hipotètic original. És més llatinitzant, mentre que el de la Biblioteca Universitària de Barcelona, utilitzat fins ara per tothom, tendeix a transformar la sintaxi subordinada, més típica del llatí i de la prosa cultivada de Metge, en una parataxi més 'romànica', de nivell estilístic mitjà o baix, i més oral."

Aquest prosista més cultivat és el que ofereix Cingolani en la seva edició, publicada per Barcino.

Però a més de ser més cultivat, Cingolani pensa que Bernat Metge, funcio-

nari de la cancelleria, era més escriptor que no pensàvem.

Fins ara s'havia presentat *Lo somni* com un pamflet escrit per un funcionari que ha estat empresonat per corrupció, malversació i traïció, i destinat a demostrar la seva innocència davant del rei Martí. El filòleg italià no hi està gens d'acord.

L'escàndol que va sacsejar la confederació el 1396 va assolir un relleu especial pel fet de coincidir amb la mort del rei, que va despertar grans expectatives de canvi polític. Però no era més que un nou episodi d'una llarga sèrie de conflictes.

Ateses aquestes constants polítiques, a Cingolani li sembla evident que no s'ha de veure *Lo somni* com una obra autojustificativa, com si el rei Martí hagués d'esperar les explicacions que Metge proporciona en un escrit de ficció per a saber si era innocent o culpable, o si s'havia convertit, havia posat seny i s'havia adaptat al tarannà moralista del regnat de l'Eclesiàstic, abandonant els excessos i el llibertinatge del passat.

"La meva convicció –ens diu l'editor de *Lo somni*– es reforça si pensem que quan el rei Martí va rebre el manuscrit, cap al maig de 1399, tot l'afer del procés estava ja totalment esclarit i resolt. Em sembla, doncs, que cal interpretar d'una manera diferent les al·lusions po-

lítiques de *Lo somni*, emmarcar-les en unes convencions literàries de gènere, i considerar-les dirigides a un altre públic, diferent del rei, i no pas amb una funció exculpàtria."

Donar a *Lo somni*, com s'ha fet fins ara, una funció exculpàtria "implica –diu Cingolani– sobrevalorar el poder i l'eficàcia d'una obra de ficció, reduir-ne brutalment el significat literari i cultural, i veure el rei Martí com un ingenu, quan, al contrari, era un polític destre i prudent".

El filòleg vol que el seu estudi "ajudi a reconduir el text al terreny de la literatura, al qual pertany, i de la reflexió ètica i humana, no pas humanista".

Per tot això, conclou de l'anàlisi del text, anàlisi que forma part de la introducció del volum, que Metge vol fer literatura d'altíssima qualitat i no pas un pamflet ni un ambigu *mea culpa*.

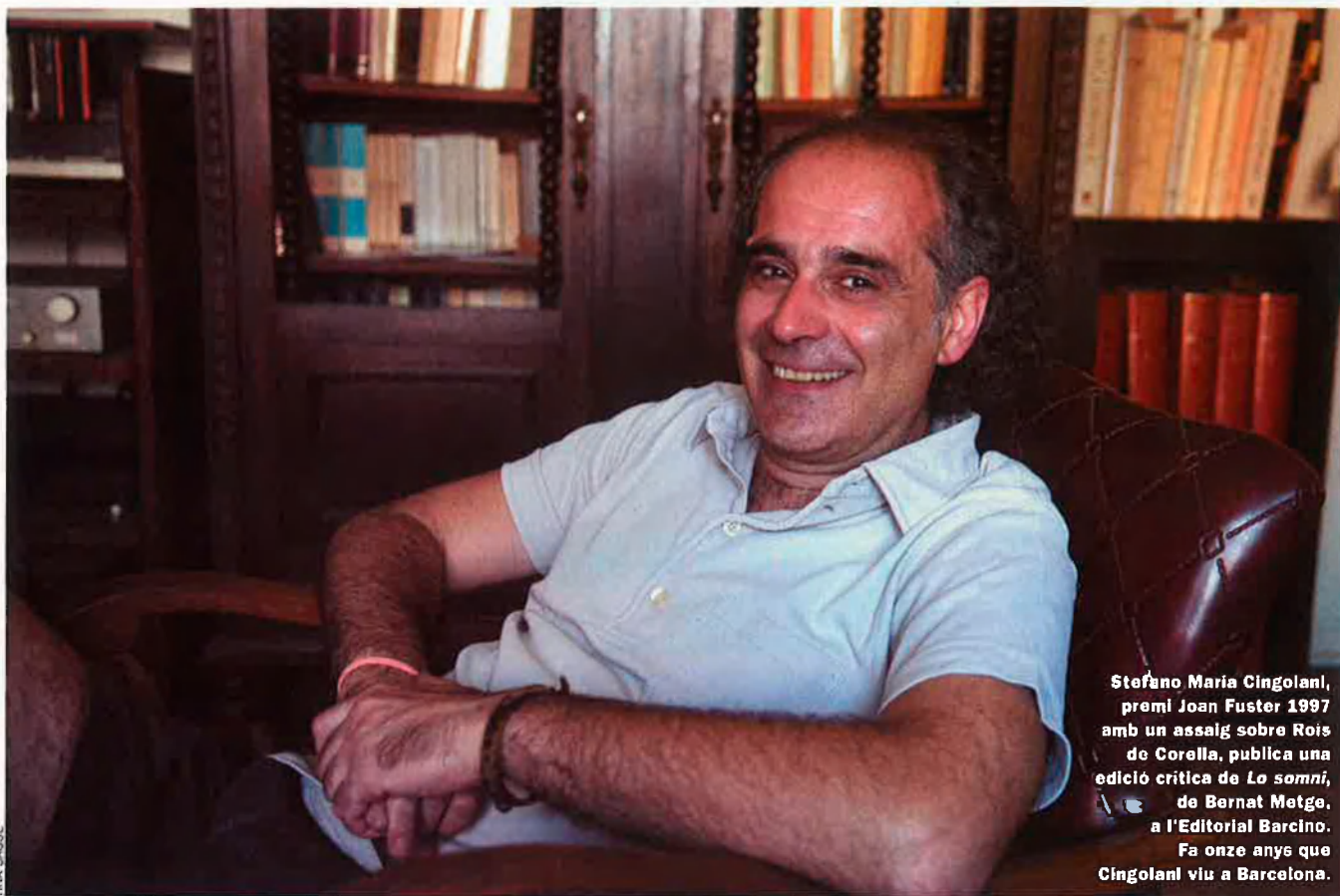
El fet que Metge escrigui *Lo somni* en català i no pas en llatí no és pas perquè pensés en el rei Martí com a lector privilegiat, creu Cingolani, sinó que és causa del panorama cultural del moment, on el llatí, que llegeix molt poca gent, és substituït pel català en els textos divulgatius.

"Més enllà de les seves capacitats efectives, i a més de tenir en compte l'horitzó d'expectativa del seu públic potencial, Metge –hi escriu l'estudiós– havia de sentir una forta necessitat de creixement com a comunitat cultural, i aquest creixement numèric i qualitatiu passava necessàriament per la divulgació en vulgar."

Que era un escriptor responsable, i no només un pamfletista, ho confirma l'altra gran aportació de Cingolani al coneixement de l'obra, el descobriment que va utilitzar moltes més fonts que no se sabia. Si entre Martí de Riquer i Lola Badia se n'havien descobert una vintena, Cingolani n'ha identificat trenta-nou que havien passat desapercebudes, deixant a part les hipotètiques.

Pel que fa als autors clàssics, Cingolani diu que és el grup de fonts més important en quantitat i en qualitat, fins i tot més que no s'havia constatat fins ara. I entre aquests autors, sobresurt Ciceró. El segon gran autor més utilitzat és Petrarca.

La identificació de les noves fonts confirma que Metge estava al corrent de la cultura moderna europea de l'è-

Stefano Maria Cingolani, premi Joan Fuster 1997 amb un assaig sobre Rois de Corella, publica una edició crítica de *Lo somni*, de Bernat Metge, a l'Editorial Barcino. Fa onze anys que Cingolani viu a Barcelona.

TINA BAGUÉ

poca i havia trobat un camí fressat que el portava als clàssics. “La seva familiaritat amb els prehumanistes italians el situen a l'avantguarda del moment”, pensa Cingolani.

Cingolani vol presentar Metge com a gran autor europeu. Quan el 1999 va començar a interessar-s'hi, el seu propòsit crític principal era precisament aquest, restituir Metge com a escriptor europeu.

“La projecció i la fama d'Ausiàs March i de Joanot Martorell fora de la Corona d'Aragó —escriu Cingolani en l'estudi introductori— van ser sens dubte superiors, com demostren les traduccions, els lectors i els imitadors de les seves obres. Però si la cultura catalana laica ha produït a l'edat mitjana un intel·lectual i un escriptor d'autèntica talla europea, aquest va ser justament Bernat Metge.”

El context cultural de Metge, així com les línies d'evolució de la cultura catalana, almenys fins al primer quart del segle XV, s'han de buscar entre el notariat i el personal de la cancelleria, els dos àmbits on es va formar l'autor. “Bernat Metge —recorda Cingolani— és

una figura única i solitària en l'àmbit de les lletres catalanes, tot i que no podia sorgir sinó de l'ambient dels professionals de l'escriptura, notaris i cancellers reials.”

“El tret més descatat de la cultura de Bernat Metge —apunta Cingolani— no és l'eclecticisme, que no n'hi manca, ni la raresa o la novetat del textos que coneix, sinó la quantitat d'aquests textos i la manera d'utilitzar-los.”

Pel que fa a l'edició crítica del text, Cingolani no s'ha limitat a fixar-lo basant-se únicament en el manuscrit triat, bo i completant-ne les llacunes amb el manuscrit complet, que és el que descarta, sinó que en cada moment ha decidit, amb criteris filològics, si calia modificar el text base i incorporar-hi la variant del manuscrit complet.

El criteri que hi ha aplicat és el de la llatinització del text, és a dir, que ha optat per la llatinitat lèxica i sintàctica, perquè pensa que era la més pròpia de Metge.

“Bernat Metge —ens diu Cingolani— era un autor culte, que empra i tradueix molts textos en llatí i que és també ell mateix escriptor en llatí, com a cance-

ller reial. Al contrari dels copistes dels manuscrits, sabem que és un home de cultura elevada, que coneix bé el llatí i que duu a terme una operació literària classicitzant; així, si en algun cas cal escollir entre un mot, un sintagma o un període llatinitzant i un altre que no ho és, hem de presumir que la variant més llatinitzant és l'original.”

Bernat Metge es va formar com a escriptor en una època de transició i evolució de la llengua catalana, a cavall dels segles XIV i XV. Això vol dir, dedueix Cingolani, que les variants lèxiques i morfològiques més arcaïques corresponen més al seu costum lingüístic que no al dels copistes, que no apareixen fins al cap de mig segle després que Metge es formés com a escriptor. Per això, Cingolani tria el mot o l'expressió més arcaica per fixar el seu text.

Martí de Riquer sempre ha defensat el model de prosa de Bernat Metge. Ara ho podrà fer amb més passió perquè “en la meua edició, escriu millor que en l'edició de Riquer”, ens diu Cingolani.

Lluís Bonada